

ДА РАЗЦЪФТЯТ ХИЛЯДИ КОНТАКТИ: КАК КИТАЙ СЕ СЪРЕВНОВАВА ЗА ВЛИЯНИЕ В БЪЛГАРИЯ

Владимир Шопов

март 2022 г.

РЕЗЮМЕ

- Китай навлиза късно геополитически в България и традиционно показва повече интерес към други страни от Югоизточна Европа.
- Пекин отдавна се опитва да засили влиянието си в България заради членството на страната в ЕС и трайните интереси в сфери като инфраструктура и енергетика.
- Китай отговаря на това предизвикателство като приема многопистова стратегия за взаимодействие с държавни и недържавни участници на национално и субнационално равнище.
- Пекин значително разширява сътрудничеството си с България на субнационално равнище в сфери като култура, образование, селско стопанство, научни изследвания, обществени поръчки и електронно управление.
- За да заобиколи националните политики, Китай се насочва към засилване на сътрудничеството и изграждане на взаимоотношения с местните елити.
- Нарастващото присъствие на Китай в България има тревожни последици в сфери като трансфера на технологии, селското стопанство, научните изследвания, проектите за „интелигентни градове“ и управление, контрола над критичната инфраструктура и обществените поръчки.

Увод

Възходът на Китай като основен играч в глобалната икономика и политика през последното десетилетие привлича внимание към външната политика и дипломатическите стратегии на страната. Развитието на инициативата „Един пояс, един път“ и нейната реализация по целия свят въплъщават международните амбиции на Пекин. Част това начинание е форматът „16 + 1“, който започна в държавите от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) през второто десетилетие на 21 век. Инициативата засили една нова тенденция – претенциите на Китай за геополитическо влияние в Европа, която след 1989 г. започна по-широка интеграция в политическата, културната и икономическата сфера на Запада. Освен това усилията на Китай съвпаднаха с нарастващото разочарование в ЦИЕ от комплексните резултати от прехода към либерална демокрация и икономика на свободния пазар след 1989 г. Това разочарование даде на Пекин възможности да се позиционира и внедри в ЦИЕ, особено в Западните Балкани.

Въпреки това, все по-бързото влошаване на взаимоотношенията между Запада и Китай, както и появата на напрежение и различни съперничества предефинират цялостния контекст на подхода на Пекин към ЦИЕ. Това също доведе до много изследователски усилия за проучване на нарастващия отпечатък на Пекин в различни държави и особено в Унгария, Сърбия и Черна гора. Политическият отговор на Европейския съюз, САЩ и все повече на НАТО предизвиква серия от политически промени, които от своя страна трансформират поведението на държавите от ЦИЕ към Пекин. Агресивната позиция на Китай спрямо Литва, която даде съгласие да се отвори „тайванско представителство“ във Вилнюс, създава допълнителни опасения относно бъдещата посока на отношенията.

Тази динамика води до все по-голяма бдителност към дейностите на Пекин в региона, особено от страна на Европейския парламент и някои държави членки на ЕС. Освен това нараства академичният интерес към взаимодействието между националните и местни форми на ангажираност що се отнася до общия подход на Китай към дипломатията. Начинът, по който те взаимно се допълват, е широко отбелязан. Но има малко конкретни изследвания в тази област. Настоящият доклад цели да запълни този пропуск, като разгледа подробно усилията на Пекин да се ангажира дипломатически на субнационално равнище в България.

Местното измерение в дипломатическата стратегия на Китай

През последните няколко години дипломатическата стратегия на Китай преминава към по-нюансиран подход на много нива, който се простира отвъд институциите на

централната власт. Този процес се развива в най-малко две посоки. Заедно с промяна към по-силен фокус върху недържавните и гражданските организации и действащи лица се наблюдава все по-голямо взаимодействие със субнационалните, местни и регионални нива на управление. Въпреки че двустранното измерение остава основно, Пекин също се опитва да постави отношенията си с местното управление в рамките на по-широкия си подход. В ЦИЕ това се прави предимно чрез рамката за сътрудничество „16 + 1“.

Действията на Китай спрямо субнационални институции и действащи лица, които включват както пряко избрани местни кметове, така и държавно назначени областни управители, се осъществяват чрез Асоциацията на областните управители от Китай и страните от ЦИЕ, Форумата на кметовете на столици и Форумата на кметовете. Освен това ковид-19 не пречи на развитието на тези формати. Последната среща на Форумата на кметовете от Китай и страните от ЦИЕ се проведе през юни 2021 г. в хибриден формат, като над 50 представители от региона участваха онлайн. Общо са проведени пет групови срещи с областни управители, четири с кметове на столици и три с кметове на други градове, а 2018 г. е определена като „Година на сътрудничество между местните власти и местните предприятия“. Освен продължаващото взаимодействие чрез онлайн събития и контакти, се вижда и промяна към по-силна координация в Пекин между секретариата на Форумата за сътрудничество между Китай и страните от ЦИЕ и посолствата на участващите държави.

Очертаването, изследването и анализът на политическите и дипломатически дейности на Китай обикновено се поставят в рамките на по-широкия дебат за целите, стратегиите, подхода и присъствието на страната на различни места по света. Това особено се откроява, когато институти и изследователи на политики проучват действията на Китай на субнационално равнище и взаимодействието между националния и местния фокус. В това отношение има различни концептуални перспективи – от идеята, че подходът на Пекин е сложен, многослоен и в крайна сметка непоследователен до мнението, че притежава стратегически и ясно очертан капацитет да проектира власт и структурира влияние. Несъмнено насочването към местните и субнационалните нива внася допълнителна аналитична несигурност, като се има предвид добре документирания фокус на Китай върху ключови играчи от националните и централните власти.

Независимо от това, се трупат все повече доказателства за стратегическия начин на мислене и подход в ангажираността на Китай към субнационалното и местното управление в редица държави. Високопоставените китайски представители обикновено се ограничават до неясни или стари политически изявления относно нагласата на Пекин към такава ангажираност. Неочаквано обаче, що се отнася до България, китайският посланик Дун Сяодзюн изложи откровено целите на страната.

Обсъждайки двустранните отношения и културното сътрудничество, посланик Сяодзюн призова към „повече иновации, повече изненади, повече благодарност, повече точки за контакт, повече сътрудничество, повече иновации“. Той също изтъкна ключовата роля на китайското посолство и културния център и техните по-широки цели „да създадат условия за обмен между всички участници чрез политики, взаимодействие, комуникация, платформи, консултации, които стимулират всички аспекти на културния обмен по многоканален, всеобхватен, задълбочен и постоянен начин. Хората са предмет, контекст и обект на културен обмен. Когато реализираме проекти, трябва да обърнем внимание на чувствата, преживяванията, растежа и обогатяването. Чрез планиране, изпълнение и дълбок и ентузиазизиран обмен постигаме крайната си цел – взаимодействие на емоции, вдъхновение на мъдрост и достигане до сърцата на хората.“ Дейностите на Пекин в България подсказват, че тази амбиция покрива цялата сфера на двустранната комуникация.

Националният контекст в България

Макар България да не е в центъра на регионалното внимание на Китай в Югоизточна Европа, през последните няколко години виждаме отчетливо засилен ангажимент на политическо и административно ниво. Български президенти посетиха Китай през 2014 и 2019 г., а министър-председателят отпътува за страната през 2015 г. От своя страна премиерът на Китай посети България през 2018 г. Рамката на споразуменията и протоколите за двустранно сътрудничество също се задълбочи, като през 2019 г. бе подписана декларация, която издигна отношенията до нивото на „стратегическо партньорство“.

Сегашният президент Румен Радев подкрепя засилено взаимодействие с Пекин, въпреки че все още не е успял да превърне това в постоянни и конкретни политики и мерки. Няколко поредни правителства не направиха опит да извлекат политически дивиденди от бъдещите взаимоотношения и предпочетоха да държат тези развития встрани от по-широкия обществен дебат. И наистина, последните правителства, водени от дясноцентристката партия „Граждани за европейско развитие на България“ (ГЕРБ) от 2009 до 2021 г., се опитваха да запазят своята проевропейска и атлантическа политическа идентичност, като следваха основния политически курс заедно с международни организации, водени от Запада.

Българските политици и другите фактори в разработването на политики обикновено са водени от политиките и рамките на ангажираност на ЕС. Има няколко изключения, но това е основната нагласа в политическата система на страната. Независимо от това, според обичайните изявления на Министерството на външните работи политическият дискурс за Китай е белязан от „прагматизъм“.^[1] На китайските дипломати често се припомня фактът, че България е една от първите държави, признали комунистически

Китай след 1949 г., което се използва за форма на институционално ласкателство в София. Също така преобладаващото разбиране в България е, че Западна Европа прояви приятелска ангажираност към Китай през периода 2010-2015 г., а сега е ред на ЦИЕ.

Като цяло нагласата към Китай не се корени единствено в по-широкия контекст на Запада, а остава предимно двустранна и до голяма степен се определя чрез неизползваните възможности за сътрудничество. Важно е да отбележим, че в периода 2017 – 2021 г. воденото от ГЕРБ правителство прие по-отворена нагласа спрямо страните извън ЕС с поредица жестове към Русия, Турция и дори към някои от страните от Залива. Макар и в повечето случаи необявено, благоразположението на България към Китай се забелязва в различни инициативи на ЕС, които са незадължителни и сравнително периферни. Например заедно с Хърватия и Кипър България е една от малкото държави членки на ЕС, която избра да не прилага система за проверка на преките чуждестранни инвестиции. България няма законодателни планове да създава такава система и рядко обсъжда въпроса. Освен това страната е многократно критикувана заради щедрата си схема за даване на паспорти срещу инвестиции. След 2014 г. предимно китайски граждани се възползват от тази програма. От общо 981 граждани на страни извън ЕС, на които България е дала постоянно пребиваване и гражданство, 169 са от Китай (а 147 са от Русия).

Освен към държавата изследователите все повече насочват вниманието си към аспекти на двустранните връзки между България и Китай, особено що се отнася до „корозивния капитал“ и икономическите асиметрии. Това прераства в подробно изследване на медийния отпечатък на Пекин в България и на други места в Югоизточна Европа. През последната година се наблюдава по-задълбочено изследване на присъствието на Китай с цел установяване и анализ на тенденциите от по-стратегически ъгъл. Все пак тези усилия почти не оказват въздействие върху разбирането и поведението на държавните и политическите действащи лица в България.

Политически участници

Китай проявява гъвкавост в отношенията си с ключови политически участници в страната. Разбира се, Китай има стабилни и дългосрочни взаимоотношения с Българската социалистическа партия.[2] Освен това тези взаимоотношения наподобяват редица мрежи, които свързват настоящи и бивши политици, държавни служители, хора от бизнеса и културни активисти от цялата страна. Тези връзки са политически и исторически. Те също отразяват културната симпатия и предприемаческите амбиции на хората от бизнеса близки до социалистите. И все пак китайските представители трябваше да работят в политически контекст, в който ГЕРБ бе начело на правителството повече от десетилетие. ГЕРБ и Китайската

комунистическа партия имаха неогласено споразумение за сътрудничество. Отношенията между двете партии, които започват в началото на второто десетилетие на новия век,^[3] достигнаха връхната си точка, когато през 2016 г. ГЕРБ изпрати официална партийна делегация в Китай.

Пекин също използва различни междудържавни механизми, за да развие отношенията си с партията. Например през 2018 г. Българската банка за развитие и Китайската банка за развитие подписаха рамково споразумение за кредитиране на стойност 1,5 милиарда евро като част от инициативата „Един пояс, един път“. През декември 2018 г. Китайската банка за развитие преведе 300 милиона евро на българската банка. Тази сума бе постепенно разпределена на бенефициери, чийто имена не станаха публично достояние. Средствата бяха насочени към „общ инструмент“ за кредитни линии без ясна и структурирана рамка на двустранния проект.^[4] Като се има предвид общата кредитна политика на Българската банка за развитие, сумите изглежда са предоставени на дружества от някои бизнес кръгове близки до тогавашното правителство на ГЕРБ и премиера. Това може да се разглежда като опит за угодничество на политическа партия чрез сделки, а не чрез идеология.

Новото българско коалиционно правителство, формирано през декември 2021 г., отново ще бъде обект на политическа ангажираност от страна на Китай. Без да се придържа стриктно към конкретна идеология, кабинетът е ръководен от Кирил Петков и Асен Василев от центристката партия „Продължаваме промяната“, като в миналото и двамата са били професионално свързани с Китай – единият като предприемач, а другият като представител на „Хайнан еърпорт груп“ (Hainan airport group).

Икономически отношения

Изглежда, че икономическите отношения между България и Китай бележат възход. От началото на второто десетилетие на 21 век търговските обеми почти са се удвоили, което създава усещане за динамика. Все пак съществува трайна асиметрия във взаимоотношенията – България има голям търговски дефицит с Китай без изгледи за намаляване, а общите китайски инвестиции в България до края на 2020 г. не надхвърлиха 119 милиона евро. Първите китайски инвестиции в началото на периода в много случаи включваха български партньори. Като цяло инвестициите не успяха да окажат по-широко икономическо въздействие и в крайна сметка потънаха в забрава. Тази тенденция продължи през последните няколко години с поредица неуспешни китайски проекти и предложения, включително провалилата се оферта за летище София и неуспешен проект за „интелигентен град“, (който използва информационни технологии, за да подобри управлението и ефективността) близо до столицата. В момента китайските инвестиции са съсредоточени само в няколко области, като

селското стопанство и свързаните индустрии, информационните технологии и недвижимите имоти.

Китай отдавна предпочита големи инфраструктурни инициативи пред инвестиции на зелено. Първите играят ролята на вход в икономиката, политиката и обществото на по-слабо развитите пазари. Това се вижда в държави като Сърбия и Черна гора и в по-малка степен Северна Македония и Босна и Херцеговина. Но поради редица причини Пекин не успява да повтори този подход в България, въпреки че предлага енергийни и инфраструктурни проекти в пътища, железопътни линии и пристанища.

Това частично се дължи на естеството на китайските предложения, които са придружени от различни искания в официалната комуникация, включително за държавни гаранции, преки междудържавни договори, ограничени или липсващи обществени поръчки и значителни доставки с китайски произход.[5] Наличието на средства от ЕС за изграждане на първична инфраструктура е още една пречка пред Китай – финансирането на такива проекти не струва почти нищо на българската държавна хазна. Поради късното навлизане в страната Китай трябва да се справи и със съществуващите консолидирани търговски интереси и практики. Например в енергийния сектор Китай се сблъсква с вградени лобита и руски интереси, както и с доминантната позиция на българските компании за изграждане на инфраструктура. За да преодолее подобни пречки, Китай предлага пълен пакет финансиране и строителство в ядрения сектор, като оборудването е обвързано с покупки от китайски фирми, но без успех.[6]

Въпреки това, положението може бавно да се промени с оттеглянето на финансовата подкрепа на ЕС за основна инфраструктура, докато проблемите в българската инфраструктура остават (както се вижда например в железопътната мрежа, пристанищата и пътните връзки между северната и южната част на страната). Отчитайки този проблем, новото правителство започна амбициозна нова програма. От своя страна Пекин прие по-гъвкава позиция, като се отказа от опитите да получи ексклузивност при изпълнението на проекти и демонстрира желание да спазва различни изисквания на България (повечето от които се дължат на членството на страната в ЕС). Това означава установяване на партньорства с други компании и дори приемане на неръководни позиции в различни проекти. Например „Чайна Комюникейшън Кънстракшън Къмпани“ (China Communications Construction Company или СССС) започна партньорство с „Трейс Груп Холд“, която спечели търг на стойност близо 730 милиона евро и е финансирана с европейски средства да модернизира железопътната линия между Ихтиман и Костенец. Освен това СССС се опитва да разшири местното партньорство с „Трейс“ и да се насочи към проекти не само в България, а и в цяла Югоизточна Европа.

Медийна среда

През последното десетилетие медийната среда в България се променя в положителна посока за Китай.[7] Като цяло това остава незабелязано. Свързаното с Китай медийно съдържание в България се увеличава. По-голямата част от покритието остава фактологично и безкритично, почти изключвайки по-широкия контекст на променящите се международни взаимоотношения между Запада и Китай. Китай също има редица партньорства с медийни организации, които водят началото си от епохата на комунизма. Държавната „Българска телеграфна агенция“ – основната новинарска организация в страната – има споразумение за съдържание и сътрудничество със „Синхуа“, официалната информационна агенция на Китай. Изглежда, че българската агенция също има взаимоотношения с телекомуникационни компании като „Хуавей“, която често използва сайта на агенцията за продуктово позициониране. Подобни дългосрочни споразумения са подписани с Българската национална телевизия и Българското национално радио, обществените доставчици на телевизионни и радиоуслуги в страната.

Китай използва институционалните рамки, за да развие взаимоотношения с отделни журналисти и така да гарантира по-положително отразяване.[8] Някои журналисти участват в учебни посещения, организирани от „Хуавей“ като част от рекламните взаимоотношения с медийни компании. Съюзът на българските журналисти е отдавна център за сътрудничество с китайските партньори и организира годишни командировки и учебни посещения в страната за своите членове.

Що се отнася до реалното присъствие, няколко български медии също публикуват съдържание в приятелски дух спрямо китайската държава. Един от основните новинарски сайтове – 24 часа – ежедневно публикува нередактирани новини от китайски източници. В сайта има рубрика „Обектив Китай“, която открито популяризира китайските позиции и дори публикува пълния текст на изказванията на президента Си Дзинпин. Много други медии като „Труд“ – българският ежедневник с най-голям тираж – и dir.bg редовно публикуват благоприятно за Китай съдържание. Българският отдел в „Чайна Рейдио Интернешънъл“ (China Radio International) е все по-активен основно в социалните медии, дори и гласът му да остава в периферията. Ангажираността на Пекин в тази област гарантира увеличаване на покритието на Китай, предимно фактологично, с голям акцент върху официалната реторика и наративи за сметка на удобната липса на внимание към потъването в по-дълбока авторитарност и промяната в отношенията между Китай и Запада.

Сигурност и правоприлагане

Сигурността и правоприлагането са важни сфери от двустранното сътрудничество между Китай и България, като тази дейност е насочена към обучение и образование.

Например българската Военна академия има двустранно споразумение с китайски партньори и е била домакин на посещения от китайски представители, а високопоставени български служители са преминали обучение в Китай.[9] Българското министерство на вътрешните работи участва в подобни дейности, включително проект за справяне с корупцията.[10] Освен комуникацията с посолството в страната по рутинни въпроси като миграция и организирана престъпност, министерството посреща китайски делегации и приема китайско оборудване. Оборудването, което включва камери за наблюдение, се използва от различни правоприлагащи системи.

Китайските компании имат особено силна позиция в частния охранителен сектор заради агресивните си търговски стратегии за завладяване на пазара с продажби на едро на ниски цени. Тъй като българският пазар е особено чувствителен към цените, китайските фирми доминират в почти цялата мрежа от доставчици в частния охранителен бизнес.[11] В отговор на потенциалните проблеми със сигурността заради това положение София подписа със САЩ двустранно споразумение „Чиста мрежа“. Въпреки това, прилагането му остава неравномерно.

Сфери на субнационална ангажираност

През последните години Китай засили субнационалната си ангажираност към България, особено в селското стопанство, културата, образованието и научните изследвания. Трудностите, които Пекин среща в опитите си да спечели стабилна позиция на национално равнище, провокират стремеж към по-силни връзки с местни власти, кметове и недържавни организации. Това се различава от подхода на Китай в други държави в Югоизточна Европа, където ангажираността е основно насочена към националното равнище.

Селско стопанство

През последното десетилетие селското стопанство – един от най-важните сектори за българската икономика – се оказва сфера на засилена двустранна ангажираност, като три от най-големите инвестиции в страната бяха направени в този сектор.[12] След 2013 г. фирмата „Хера Агро“ е инвестирала близо 35 милиона евро в отглеждането на царевица, пшеница и други култури в околностите на Първомай. В района на Добрич на североизток компанията „България Тианшинонг Фийд“, която се занимава с производство на фураж и отглеждане на царевица, започна първоначални инвестиционни дейности през 2012 г. В момента инвестициите са достигнали около 15 милиона евро. От 2015 г. досега компанията „Тера Ленд“ е инвестирала близо 8 милиона евро в отглеждане на лозови насаждения в района на дунавския град Лом.

Макар и труден за структуриране и поддържане в търговско отношение, интересът на Китай към българското вино е постоянен. В тази сфера участва китайското посолство, както и различни китайски дружества и мрежи за продажби на дребно. Българските винопроизводители, сред които „Винпром Свищов“, „Тодоров“ и „Катаржина“ проявяват умерено последователен интерес към Китай и продават различни количества от продуктите си в страната. Все пак има голям брой пречки пред по-тясното сътрудничество, като недостатъчни количества за продажба в Китай, проблеми с непостоянното качество, липсата на установени бизнес партньори, както и обширни и сложни административни изисквания.

Различни институти за селскостопански изследвания в България имат установени връзки с китайски партньори. Институтът по розата и етеричномаслените култури в Казанлък е особено интересен пример за това. Институтът има внушителна международна репутация и няколко споразумения за сътрудничество с китайски институти,[13] включително Академията за селскостопански науки в Дзянси, Хъбейския университет и от 2021 г. Академията на науките в Ухан. Директорът на института заедно с българския екип изследователи са посетили Китай няколко пъти. Няколко пъти институтът е домакин на посещения от китайски изследователи. Инициативите за сътрудничество основно включват учебни посещения и съвместни изследователски проекти.

Институтът има „меморандум за разбирателство за стратегическо партньорство“ с китайска компания за биотехнологии в Шънджън. Темата е технологии за извличане на розово масло и разработване на различни продукти. Институтът и компанията съвместно търсят европейско финансиране за дейността си. Важно е да отбележим, че меморандумът съдържа клауза, забраняваща разкриване на информация, предвижда компетентност от страна на Китай по всички правни въпроси и предимство на китайския език за правно тълкуване и съдържа нееднозначни формулировки на правото на интелектуална собственост и трансфера на технологии.

Други селскостопански връзки се откриват в Кюстендил, където местният Институт по земеделие изпълнява съвместни проекти с научноизследователски институт в така наречената китайска столица на храната Янтай. По подобен начин Институтът по планинско животновъдство и земеделие в Троян развива двустранно сътрудничество с китайски институти.[14] Институтът по лозарство и винарство в Плевен е още един пример за задълбочени отношения с Китай, най-вече с Университета по селско стопанство в Харбин в североизточен Китай.[15]

Киселото мляко „Момчиловци“, носещо името на село в Родопите, често се дава за пример за инвестиция в българското селско стопанство, но това не е така.[16] Въпреки обещанията за местно производство, киселото мляко, което се произвежда от 2009 г. от китайската компания „Брайт Деъри енд Фуд“ (Bright Dairy and Food), се прави в Китай,

а името „Момчиловци“ се използва само с рекламна цел. Приходите на китайската фирма от продажбата на кисело мляко надхвърлят милиарди български лева.

Бизнес сътрудничество

Има и други, по-директни форми на взаимодействие между местните и регионалните власти и чуждите посолства в София. В някои градове местната бизнес общност редовно организира бизнес срещи и семинари с дипломатически представители. Например местните офиси на Българската търговско-промишлена палата в Хасково, Стара Загора и Враца организират подобни събития. Китай е един от най-активните участници в тези събития.

Освен това през последните няколко години български бизнес организации, ориентирани към Китай, правят опити да развият отношения с китайски компании и държавни институции. Такава организация е Българско-китайската търговско-промишлена палата (БКТПП), която кани български фирми да участват в различни изложения и панаири в Китай. БКТПП също организира презентации, информационни сесии и други събития за това как се прави бизнес в Китай заедно с регионални бизнес сдружения от Сливен, Стара Загора и Хасково. Председателят на БКТПП Лъчезар Динев се опитва да насърчи придобивания на местни дружества от китайския бизнес.[17] Българо-китайска търговско-промишлена палата е друга подобна, макар и регионално насочена организация.[18]

Българо-китайската асоциация за бизнес развитие привлича все по-голямо внимание и се оглавява от бившия генерален консул на България в Шанхай. Дейността на асоциацията е насочена към популяризиране на двустранните връзки във всички области – от инвестиции до култура и институционално сътрудничество.

Организацията също прави опити да служи за посредник и да съдейства на китайски дружества и други организации в спорове с българските институции.[19] Освен това предлага консултантски услуги и представителство на български дружества, които се нуждаят от съдействие в управлението на различни видове бизнес и инвестиционни рискове, свързани с Китай.

Активна в тази сфера е и Българо-китайската камара за индустриално развитие, която подписа редица споразумения за сътрудничество с различни китайски организации за насърчаване на търговията. Камарата играе ролята на вход за голям брой китайски компании с интерес към инвестициите и им помага да влязат в контакт с българските институции.[20]

Българският център за развитие, инвестиции и туризъм в Китай, създаден от винопроизводителя Иван Тодоров, започва работа в периода 2010-2015 г. Тодоров активно участва в създаването на проекта за кисело мляко „Момчиловци“, както и в

различни опити за създаване на връзки между български и китайски университети, изпращане на български студенти в Китай и задълбочаване на сътрудничеството в туризма.

Две новосъздадени организации – Съветът за икономически и дипломатически отношения и Българо-китайската асоциация за партньорство – се опитват да развият икономически, бизнес и инвестиционни връзки между България и Китай, въпреки че основният фокус на Китай са политическите и дипломатически измерения на двустранните отношения.

Култура

Задълбочаването и засилването на българо-китайското културно сътрудничество се забелязва в различни дейности в цялата страна. Институтите „Конфуций“ към Софийския и Великотърновския университети разширяват инициативите си в тази област. Институтът във Велико Търново, създаден през 2012 г., се разви значително и през 2017 г. се превърна в признат регионален център в Югоизточна Европа за обучение по китайски език.^[21] През 2019-2020 г. бяха организирани обучителни курсове по китайски език в 50 институти в 15 български градове. Отварят се все повече класни стаи „Конфуций“ за деца в основното училище. Например в основното училище „Патриарх Евтимий“ във Велико Търново китайски език се изучава от 11 групи. Като цяло през 2020 г. в двата института „Конфуций“ за езикови курсове са записани над 4 000 души от цяла България. Броят на класните стаи, свързани с „Институт Конфуций“ в България, се увеличава значително. В повечето случаи основната роля на езиковото обучение се задълбочава и институтите постепенно се превръщат в местни квази-културни центрове. Класната стая, която започва работа през 2017 г. в Югозападния университет в Благоевград например е обезпечена с един китайски доброволец, предлага езиково обучение и е отворена за граждани и ученици от средните училища в града. Организиран се събития за китайската кухня курсове по тай чи, представяния на книги, културни вечери и конференции. Университетът има споразумение за сътрудничество с Китай. В момента се обучават 15 китайски студенти. Подобен модел се вижда и в други класни стаи, свързани с „Институт Конфуций“. Институтите също организират регионални културни програми, включително курсове по бойни изкуства в детските градини, празнуване на китайската Нова година, фото изложби и конкурси за деца по китайско изкуство и пеене.

В някои отношения двустранното културно сътрудничество навлиза в нови територии. Например през януари 2020 г. китайската филхармония свири в София за първи път. И все пак дори в този случай привидно новата дейност всъщност надгражда сътрудничество, започнало в периода 2010-2015 г. Например през август 2014 г. Шънджънският симфоничен оркестър посети Пловдив, за да участва в музикални

фестивали в рамките на двустранното партньорство между градската управа и Шънджън.

В България се провеждат различни китайски културни фестивали. През 2018 г. в Бургас например е проведена поредица от културни събития за популяризиране на Зимните олимпийски игри в Пекин през 2022 г. Важно е да отбележим, че България е сред първите страни в ЦИЕ, в които се създава Китайски културен център. Центърът отваря врати през 2017 г. и е един от само 35 в света. Въпреки пандемията, центърът предлага постоянен поток от курсове, презентации и изложби.

Инфраструктура и енергетика

Транспортните маршрути са традиционен обект на интерес що се отнася до подхода на Китай към границите на Европа. Особено внимание е насочено към морския маршрут през Гърция и сухоземния железопътен коридор Европа-Китай. Въпреки това, територията между тези две основни търговски и транспортни линии обикновено се описва като несъществуваща за стратегическия интерес на Китай. И все пак въпреки междинната позиция на България, китайските институции и бизнес проявяват последователен интерес към инфраструктурните проекти в страната. Освен това със засилването на присъствието на Пекин и изграждането на маршрути през Закавказието има вероятност китайският интерес към България да стане по-устойчив.

Вече няколко години пристанищата във Варна и Бургас са във фокуса на вниманието на китайски държавни институции и компании.[22] През 2016 г. например има план за създаване на търговски хъб на пристанище Бургас като част от транспортна връзка със Западна Европа. В момента община Бургас разширява индустриалните си зони, за да направи пристанищната инфраструктура по-привлекателна. Подобен процес се извършва и във Варна – изграждат се нови индустриални зони в околностите на града в целия пристанищен басейн. Представители и на двата града отчитат засилен интерес преди пандемията от ковид-19 и очакват това да продължи след нормализиране на бизнес отношенията.

През последните няколко години по-малки частни пристанища в по-широкия воден басейн на пристанище Варна също привличат интереса на китайски инвеститори. През април 2019 г. „Чайна Машинъри Инженеринг Корпорейшън“ (China Machinery Engineering Corporation), част от държавното предприятие „Синомах“ (Sinomach), сключи сделка на стойност 120 милиона евро с българската компания „Логистичен център – Варна“. Сделката предвижда създаване на нова пристанищна инфраструктура и е сключена в рамките на инициативата „Един пояс, един път“. Въпреки липсата на друга официална информация, източници от пристанището и корабостроителния сектор твърдят, че проектът е реализиран само частично.[23]

През 2019 г. Пристанище ТЕЦ Езерово проведе разговори за влизане в договорни отношения с големия китайски инвеститор „КОСКО Шипинг“ (COSCO Shipping). Пристанището принадлежи на ТЕЦ Варна, чийто собственик е неформалният лидер на Движението за права и свободи Ахмед Доган. Целта на проекта е да се увеличи инфраструктурният капацитет на пристанището на Езерово, за да постигне съвместимост с по-голямото държавно пристанище Варна. Освен това ТЕЦ Езерово цели да се превърне в основен маршрут по коридора Рейн-Майн-Дунав и Черно море. Макар и това да е основната причина за интереса на китайските инвеститори, няма официално потвърждение за естеството и степента на сътрудничество между двете страни. Но според източници в сектора дългосрочното планиране продължава.[24]

Интересът на Китай расте и в градската енергийна и енергопреносна инфраструктура. През юли 2021 г. китайски компании спечелиха обществена поръчка за ТЕЦ София. Стойността на проекта – близо 150 милиона евро – се покрива от европейска програма. В момента обаче резултатът от търга се обжалва в съда.

На национално и местно равнище Китай периодично проявява интерес към изграждането на автомагистрала „Черно море“ и тунели в Стара планина. Имайки предвид интереса на Пекин към транспортната инфраструктура, в следващите години можем да очакваме страната да участва в тръжни процедури за изграждане на нови мостове на река Дунав.

Интелигентни и безопасни градове

Ангажираността на Китай в сферата на интелигентните градове е водена от стратегическата политика, която Пекин провежда в целия свят. В по-тесен смисъл сътрудничеството е част от програмата „Цифров път на коприната“, която вече се изпълнява в различни части на Европа.

Най-амбициозният подобен проект в ЦИЕ е този в Белград. Изпълняван съвместно с „Хуавеи“, проектът е част от национална програма, която също включва градовете Ниш и Нови Сад. Този подход започва да навлиза и в България. В момента най-голям напредък е постигнат в Русе.[25] Кметът на града Пенчо Милков търси активен, многостранен подход към сътрудничеството с Китай. Обширната програма включва реализацията на проект за интелигентен град с китайските партньори освен инициативите в сферата на културата и образованието. Проектът се определя като ключов елемент в местната стратегия за модернизация и развитие.

Други градове в България също търсят възможности за сътрудничество и реализация на подобни проекти. Важно е да отбележим, че както и в Белград, китайските проекти за интелигентни градове включват засилено сътрудничество с „Хуавеи“ и създаване на

центрове за научни изследвания и иновации. Ето защо с подкрепата на общинските власти местен предприемач от Габрово е вече изградил мрежа за интелигентен град. Понастоящем фокусът е наблюдение на замърсяването, но в бъдеще ще се разшири. Същевременно компанията „Хуавей“ е склучила споразумение за сътрудничество с Техническият университет в Габрово чрез създаване на научноизследователски център и стажантска програма.

Междувременно няколко други градове вземат идеи за интелигентен град от различни държави при отсъствието на национални политически насоки. В това отношение най-голям напредък има в Бургас – сложна, интегрирана платформа, разработена по подобие на тези в други европейски градове. Ръководството на тази платформа преднамерено избягва да разчита само на един партньор за доставка на оборудване.[26] София реализира друг набор от елементи на интелигентния град, които също изглеждат по-близки до европейските модели. Общината си партнира и с южнокорейски партньори в транспорта.

Както се вижда от примерите в Свиленград и Казанлък – последният си партнира с южнокорейски институти с цел разработване на интегрирана система за наблюдение като част от идеята за „безопасен град“ – определено има търсене за такива проекти в страната. Освен това има много външни участници, които създават взаимоотношения в различни области на електронното управление. В този сектор Китай ще среща все по-голяма конкуренция от други държави.

Обществени поръчки на субнационално равнище

Без много шум китайски компании печелят публични търгове, основно финансирани по програми на ЕС, в различни части на България. Този процес се ускорява през 2017 г., когато компанията за производство на автобуси „Ютонг“ в Джънджоу (Zhengzhou Yutong Bus Company) спечели търг за обществена поръчка на община София за електрически автобуси. По-рано компанията е спечелила търг за дизелови автобуси, побеждавайки конкуренцията на десет други европейски и азиатски фирми.

Автобусите „Ютонг“ – общо 150 от 2018 г. досега – са доставени от „Българска автомобилна индустрия“ (БАИ), представител на китайския производител. Сделката е част от по-широка общинска програма в рамките на европейската програма „Региони в растеж“. БАИ е новото фирмено име на „Литекс Моторс“, която прави неуспешен опит да произвежда автомобили с китайски инвеститори. Финансирането на тези търгове в София се осигурява от различни програми на ЕС. Подобен договор, финансиран с европейски средства на стойност близо 6,5 милиона евро, е подписан с град Плевен през май 2021 г. Има още един подобен проект в Казанлък и друг в Стара Загора. През септември 2021 г. китайската компания „Голдън Драгън“ (Golden Dragon) печели обществена поръчка за електрически автобуси на стойност почти 6,5 милиона евро във

Варна, отново по европейска програма. Освен това чрез местния си представител „Авто Инженеринг Холдинг Груп“ „Голдън Драгън“ подписва още един договор в Хасково за близо 2,5 милиона евро. Очевидно финансираните от ЕС обществени поръчки представляват все по-голям интерес за Китай.

През ноември 2020 г. публичен търг на община Велико Търново е спечелен от китайско-български консорциум, воден от компаниите „Джянгу Алфа Бус“ (Jiangsu Alfa Bus Company) и „Екселор холдинг груп“, без да са подадени други оферти. Впоследствие са поръчани три автобуса за около 750 000 евро. Една година по-рано „Алфа Бус“ изявява желание да построи завод в България, включително производствен капацитет за автобусни батерии. През 2020 г. е подписан меморандум за разбирателство между „Алфа Бус“, китайския им партньор „Ей Си Ен Уърлдуайд“ (ACN Worldwide) и българското правителство за инвестиция на стойност 25 милиона евро, която да включва производствен завод и научно-развоен център близо до Велико Търново.[27] Такива връзки говорят за интензивни усилия за лобиране от страна на Китай. С тръжна процедура са придобити и китайски електрически автобуси в Габрово.

Китайските институции и бизнес бележат успехи в по-мощни и амбициозни проекти.[28] Само преди няколко месеца консорциум от пет компании – българската „Микс-констръкшън“, компания от турската „Осал Груп“ (Osai Group) и китайските фирми „Донгфанг електрик“ (Dongfang Electric), „Евърбрайт Енвайърнмент Груп“ (Чандждоу) (Everbright Environment Group) и „Чайна Джи Ди И Инженеринг (China GDE Engineering) – спечелиха договор на стойност близо 150 милиона евро с европейско финансиране за изграждане на завод за гориво от боклук в София. Понастоящем проектът се обжалва в съда.

С нарастването на китайския интерес към обществените поръчки расте и броят на разследванията за нарушения с участието на търговски субекти от Китай. Например Комисията за борба с корупцията провежда разследване и сезира прокуратурата относно обществена поръчка на стойност близо 43 милиона евро – спечелена от консорциум с участието на „Чайна Моторс“ (China Motors) – за електрически автобуси във Варна. Подобно развитие се наблюдава при публичния търг през 2019 г. за електрически автобуси във Враца, спечелен от „Сиамен Голдън Драгън Бус“ (Xiamen Golden Dragon Bus).

Такива случаи не се ограничават до субнационалното ниво. През февруари 2021 г. Европейската служба за борба с измамите определи, че България трябва да върне 6 милиона евро в бюджета на ЕС след разследване на проект за обществена поръчка за закупуване на полицейски автомобили с повишена проходимост. Публичният търг през 2017 г. е спечелен от компания, която сглобява китайските автомобили “Great Wall”.

Националното сдружение на общините и други държавни институции не събират информация относно китайското участие в публични търгове на местно ниво, като по този начин не позволяват извършването на подробен преглед и анализ.

Дипломатия в общественото здраве

Началото на пандемията от ковид-19 доведе до мащабна дипломатическа офанзива от Китай в сферата на здравеопазването чрез доставка на маски, съдействие за лични предпазни средства и най-вече подкрепа за ваксините от средата на 2020 г. Китай проведе обществена кампания в България, макар и не толкова мащабна колкото в Латинска Америка и Сърбия.

В разгара на здравната криза Пекин дари маски и защитно оборудване на Министерството на здравеопазването на церемония на летище София, но събитието не доби голяма публичност. Въпреки това, през април 2020 г. бяха подписани четири договора с китайски компании. В резултат на значителен натиск от медиите бяха огласени подробности от споразумението на стойност близо 4 милиона евро, финансирано от програма на ЕС.

Въпреки това, както разкриха разследванията на различни журналисти, много от поръчаните изделия не са използвани заради проблеми с качеството. Проверките за съответствие на маските с китайски произход също са проблематични. Прокуратурата заклучи, че съответните процедури са били непрозрачни, а цената на продуктите – над пазарните стойности. През август 2021 г. случаят е прехвърлен на Европейската прокуратура, където се води разследване.

Интересно е да отбележим, че китайското посолство в България прави специален жест към Българската социалистическа партия в тази област. През ноември 2020 г. китайският посланик посети партийната централа, за да направи дарение от 18 000 защитни маски и 200 защитни облекла, като и двете страни засвидетелстваха своето „продуктивно сътрудничество“.

Има и много други локални примери за китайската дипломатия с маски. Например през юни 2020 г. областният управител на София публично предостави китайско дарение от лични предпазни средства и маски на представители на по-малките градове около столицата. През юли кметът на Кърджали получи над 9 000 маски (част от по-голямо дарение) от град Мейдждоу, китайският партньор на общината. Маските бяха разпределени на кметовете на по-малките градове в цялата община. Китайската диаспора в София и Бургас дари предпазни маски на местните болници, а „Хуавеи България“ също направи дарение от около 150 000 маски, най-вече на българския Червен кръст. Китай дари маски и на Военномедицинска академия в София, службата на областния управител на Пловдив, Пловдивския университет, градовете Троян и

Казанлък и Софийска област благодарение на споразуменията за сътрудничество с провинциите Хубей и Дзянси.

Интересно е да отбележим, че Китай провежда дипломация с маски на местно ниво с недържавни участници. Например един спортен клуб в Габрово получи маски от „Дженесис Ют Рейдио Клуб“ (Genesis Youth Radio Club) в Гуандун. Китайският клуб също направи дарение на сдружение „Радиоклуб“ към Техническият университет в Габрово. Доставка е организирана от Българската федерация на радиолюбителите, която през октомври 2019 г. изпрати представители в Гуандун за участие в международни игри по радиоприхващане. Техническият университет в Габрово получи друго дарение, този път от Университета за технологии в Нинбо. Дарението включва наръчник с протоколи за лечение на ковид-19. Като цяло усилията са широки и продължителни, макар и недостатъчно отразени.

Образование и научни изследвания

Сътрудничеството и ангажираността между българските и китайските висши учебни заведения постепенно се засилват през последното десетилетие. Китайските ВУЗ-ове прилагат многопистов подход, за да развият и институционализират тези връзки. Това включва подписването на споразумения за сътрудничество, използването на европейската програма „Еразъм +“ за изпращане на китайски студенти в България, уреждането на посещения на изложения за „Еразъм +“ и създаване на нови контакти от представители на китайски университети и намиране на курсове и обменни програми за студентите от тези университети.

Българските университети искат да привличат студенти от Китай и да развиват стабилни отношения с китайски университети. Ключовите предизвикателства пред развитието на по-тесни връзки изглежда се дължат на строгия визов режим за китайски граждани, поддържан от България, административни проблеми и липсата на достатъчна подкрепа от различни държавни институции. Повечето университети, изследвани за целите на доклада, са засилили своя административен капацитет и процедури за подбор що се отнася до Китай, като участват в изложения за подбор на студенти и работят с все по-голям брой фирми за подбор на персонал.

Един от водещите примери за амбициозни усилия, полагани за развитие на връзки с китайски висши учебни заведения, е Русенският университет. Университетът има склучени споразумения за сътрудничество със седем китайски университета. Например заедно с Уханския технологичен университет предлага съвместна академична програма по компютърни науки, чрез която десет студенти от Китай се обучават в България и обратно. Подобно споразумение е подписано с Шанхайския политехнически университет. Има планове за разширяване на сътрудничеството с Пекиния университет за езици и култури в три области: съвместни академични

програми, програма за обмен на „млади лидери“ и научноизследователски проекти. С подкрепата на „Институт Конфуций“ към Великотърновския университет вече няколко години се предлагат курсове по китайски език. Мотото на програмата е „Китайска треска превзема света“. От три години в университета се провеждат китайски културни фестивали.

Най-старият и най-престижен български университет – Софийският – също постепенно се превръща в ключов център за академично сътрудничество с Китай. През 2018 г. специалността „китаистика“ се обособява като катедра и разширява програмите си. От 2006 г. „Институт Конфуций“ провежда дейност към университета, а в средата на второто десетилетие на новия век в сътрудничество с партньори от Китай е създаден Центърът за икономика и политика на Китай към Факултета по икономика и бизнес администрация. През 2019 г. започна дейност научноизследователският център „Европа – Азия“ с различни съвместни инициативи с участието на Пекиния университет за международни отношения.

На други места в страната Аграрният университет в Пловдив е сред най-активните партньори на китайските институции за висше образование. През последните няколко години университетът успява да организира и реализира поредица от инициативи и проекти за сътрудничество. Това включва създаването на български център в Шанхайския университет „Дзяо Тун“ през 2016 г. в рамките на инициативата „Един пояс, един път“. През 2017 и 2018 г. в центъра се проведеха две конференции за двустранно сътрудничество, лятна школа, семинар по съвременно земеделие и обучителен семинар за глобалните предизвикателства. Също така Аграрният университет стана член на мрежата за международно сътрудничество в областта на науката и технологиите към инициативата „Един пояс, един път“. Ограниченията заради ковид-19 не спират разширяването на сътрудничеството. През октомври 2021 г. в университета официално отвори врати българо-китайски център за обучение. В него се провежда проектът „Лубан уъркшоп“ (Luban Workshop), финансиран от инициативата „Един пояс, един път“, който цели да обучи професионалисти и технически персонал за китайски фирми извън Китай. Центърът развива иновативни обучителни и изследователски програми по конкретни теми и земеделски култури.

Дипломатическият институт към Министерството на външните работи отдавна провежда установени инициативи с различни партньори от Китай и най-вече с Китайската академия за социални науки. Институтът е член на формата „16 + 1“. Негови представители периодично публикуват по теми, съответстващи на научноизследователската програма на Пекин, като например инициативата „Един пояс, един път“ и появата на многополюсен свят. Институтът функционира като неформален център за академично и научноизследователско сътрудничество, а усилията са признати от Китай. [29] Нараства взаимодействието с Шанхайските

институти за международни отношения. Българската академия на науките има традиционни и добре развити връзки с китайските партньори. А Институтът за икономически изследвания е един от най-активните участници в тази област.

Също така университетите в България развиват все по-активно различни форми на сътрудничество с „Хуавей“.[30] През ноември 2021 г. например Варненският икономически университет и „Хуавей Технолоджис България“ подписаха меморандум за разбирателство, което включва участие на студенти в стипендиантска програма и реализация на съвместни научноизследователски проекти. Китайската компания склучи дори по-амбициозно споразумение с Университета по библиотекарство и информационни технологии в София. Целта е наемане на местни таланти в областта на ИТ и провеждане на съвместни проекти в сферите на киберсигурността, изкуствения интелект и виртуалната реалност.

Подобно амбициозно споразумение е склучено с Техническият университет в Габрово. Китайската компания създава ИКТ академия „Хуавей“. Учебните планове на много специалности са променени, за да интегрират съдържание от компанията, а различни обучителни формати вече включват оборудване на „Хуавей“, официално внедрено в лаборатория за киберсигурност.

В Софийския университет, който има склучен меморандум за разбирателство с „Хуавей“ за съвместна работа в сферата на изкуствения интелект и други технологии, ще се създаде подобна ИКТ академия, както и съвместна научна лаборатория. За тези дейности се търси финансиране от ЕС. Стипендиантската програма във Факултета по математика и информатика към университета е вече действаща. Почти същата рамка за сътрудничество се прилага и в Техническият университет в София.

Освен че работи с различни китайски университети и Хуавей, Софийският университет разширява формализираните си партньорства със Световния алианс на университетите за външни отношения в Китай, инициативата „Един пояс, един път“ и Еду Шанхай Интернешънъл (Edu Shanghai International), компания за образователни услуги.

Механизми и инструменти за взаимодействие

Както се вижда и от предишния раздел, Китай засилва дейностите си за двустранно взаимодействие в различни сфери. Тази част ще представи механизмите и инструментите, използвани от Китай в опитите да си осигури присъствие.

Мрежи за сътрудничество

Създаването, обновяването и поддържането на рамки за сътрудничество с местни институционални участници е ключов механизъм, използван от Китай, за да си

взаимодействия с държави, с които се надява да изгради по-топли връзки. Този инструмент за двустранни отношения често се възприема като налаган от конкретния контекст, независимо дали говорим за съществуващи отношения или за амбициозен посланик, който иска да създаде връзки между двете страни. Макар и това да е важно, по-широката трансформация на ангажираността с външната политика от страна на Пекин определено има сериозно въздействие. Взаимосвързаните идеи за инициативата „Един пояс, един път“ и формата за сътрудничество „16 + 1“ със страните от ЦИЕ създават нова рамка и инструменти за сътрудничество. Те също дават на китайските участници оправдани стимули да се „интернационализират“ и да се опитват да създават нови институционални и индивидуални връзки.

Понастоящем 19 български общини имат споразумения за сътрудничество с различни китайски градове. Това са столицата София, както и малки градове като Попово, Долни Дъбник и Димитровград. Предметът на споразуменията включва икономика, култура, академично сътрудничество, туризъм и административно управление. Няколко от тях са изработени така, че да отразяват местните условия. Например темите за Велико Търново са история и култура, докато Казанлък се съсредоточава върху розовото масло и исторически артефакти.

Както бе споменато по-рано, Националното сдружение на общините не събира данни за дейности, проекти и инициативи, провеждани на общинско ниво. Затова няма подробен преглед или анализ на двустранното сътрудничество с Китай освен информацията, налична по места. Споразуменията за сътрудничество на градско ниво най-често се описват като „побратимени градове“ или „градове двойки“. По-голямата част от тези споразумения са сравнително нови – първите са сключени в периода 2010-2015 г. Въпреки това, някои се открояват с по-дългото си съществуване. Например дунавският град Свищов има такова споразумение с Тайджоу от 2002 г.

Китай също иска да развие двустранни връзки с кметове и областни управители. През септември 2018 г. например областният управител на област София Иван Тодоров подписа широкообхватен меморандум за сътрудничество с представители на провинция Хубей около Пекин. Областният управител също развива отношения с провинция Дзянсу с цел да ги разшири със споразумения за сътрудничество на общинско ниво между четири града в област София – Сливница, Костинброд, Долна Баня и Челопеч – и китайската провинция.

Тези рамки обикновено се допълват от различни международни конференции, както и бизнес и инвестиционни събития и форуми. На практика все повече формати и инструменти за сътрудничество се прилагат в тандем. Преди пандемията от ковид-19 се наблюдаваше ускоряване на институционализацията и очакванията са този процес да се поднови след края на пандемията.

Взаимовръзки между рамките за сътрудничество

Ангажираността на Китай на местно ниво често пъти се улеснява от връзките с рамки за по-широко сътрудничество, изградени на национално равнище. Това позволява на работещите на местно ниво да поддържат такова взаимодействие, както се вижда от различни официални двустранни документи.

Има примери за това в образованието и научните изследвания, където Пекин се опитва да структурира и формализира сътрудничество с български институции чрез създаването на всеобхватна рамка. В резултат на това след 2016 г. двете държави подписват поредица от подробни споразумения за сътрудничество в този сектор, като последните са сключени за периода 2020-2023 г. След това се създават взаимовръзки с други рамки на ниво местна власт и други институционални участници. Университетите например сключват споразумения чрез годишния двустранен „фонд за научни изследвания“, в който са заложили конкретни теми и други изисквания за съвместни проекти.

Подобен подход се наблюдава в разширяващата се сфера на културно сътрудничество. На основата на споразумение от 1987 г. през февруари 2021 г. двете страни подписаха програма за сътрудничество за периода 2021-2024 г. Програмата включва широк спектър от дейности, включително културен обмен, фестивали и книгоиздаване.

Друг пример е в сферата на инфраструктурата. През юли 2018 г. министърът на регионалното развитие Николай Нанков подписа пет рамкови споразумения за сътрудничество с китайски компании с интерес към проекти за строителство (включително изграждането на тунел под Стара планина и автомагистрала Видин – Ботевград). Тези споразумения надграждат спогодбата за сътрудничество между ресорните министерства на двете страни от 2016 г.

По подобен начин през 2018 г. четири китайски държавни компании подписаха меморандум за рамка за сътрудничество с българските власти, изразявайки интерес към различни проекти за изграждане на инфраструктура. Освен автомагистрала Видин – Ботевград проектите включват тунела „Шипка“, автомагистрала Велико Търново – Русе и автомагистрала „Черно море“.

Центрове на взаимодействие

Като цяло изглежда, че усилията са равномерно разпределени в страната и по сектори. Въпреки това, някои български градове и институции са видимо по-ангажирани от други. Това се вижда не само в амбициозното и интензивно сътрудничество, но и по отношение на дейностите, които се простират извън обхвата на определена институция.

Великотърновският университет и „Институт Конфуций“ например са се превърнали в центрове за все по-широк спектър от дейности, инициативи и проекти. Те се опитват да засилят и регионалното сътрудничество. Дейностите им се простират в Северна централна и Североизточна България и по Черноморието, включително в Бургас.

Има и градове, които изглеждат се ориентират към активно сътрудничество с Китай. Кметът на Русе например говори за „китайска стратегия“ и популяризира модела на интелигентния град. Русе засилва културното сътрудничество с Китай и ще бъде домакин на световното първенство по драконови лодки през 2025 г. Русенският университет е сред най-активните що се отнася до академичното сътрудничество с китайски университети, като преподаването на китайски език в институцията се увеличава бързо. В Габровския технически университет се засилва научноизследователската дейност и академичното сътрудничество с „Хуавеи“, кметът проявява ентузиазъм с амбициозна програма за интелигентен град, има явен интерес от страна на Китай към обществените поръчки, а културното сътрудничество между България и Китай се разширява.

Някои по-малки български градове също проявяват постоянен интерес към по-задълбочено сътрудничество с Китай. Благодарение на дейностите на някои приятелски настроени към Китай лица и техните клубове за приятелство например, Димитровград разширява културното си сътрудничество, най-вече със съдействието на посолството в София. Например във всички околни градове и села е изложена голяма колекция на местния музей от китайски артефакти.

Българската академия на науките е друг център за сътрудничество с Китай в различни области, сред които научни изследвания, публикации и съвместни проекти. Дипломатическият институт към Министерството на външните работи на практика също се превръща в център за взаимодействие. За Пекин близостта до механизмите за формулиране на официалната политика, диалогът с институтите за политики и нарастващият брой програми за обучение допринасят за легитимността на китайските идеи за международни отношения.

Списъкът не е изчерпателен. Усилията на Китай да затвърди присъствието си в България все повече ще разчита на такива дейни центрове.

Многопистова политика

Научните изследвания понастоящем показват многопистова политика за ангажираност от страна на Китай, с взаимодействие между централните и местните власти и между държавни и недържавни участници.

Българският опит разкрива нюансирана картина с централизирани, водени от посолството инициативи, насочени към взаимодействието с държавни структури и

допълнени с ангажираност към местни институции. Това все повече се формализира с въвеждането и развитието на различни рамки с цел създаване на възможности и стимули, както и „приобщаване“ на ключови участници в българската административна система. Този насочен към държавата подход е в центъра на китайската дипломатическа стратегия, особено предвид факта, че страната все пак трябва да разшири присъствието си не само географски, а също в различните сектори и видове институции.

Както показва докладът, предложенията на Китай за разширено сътрудничество като цяло се приемат в България с ентузиазъм и готовност за взаимодействие. Това определено насърчава Пекин да разшири дейностите и обхвата си. Макар и държавно ориентираният компонент да остава важен, той се допълва от подход, насочен към гражданското общество, който също дава резултат. Пекин изгражда взаимоотношения с широк спектър от участници – от академични, образователни и бизнес институции до общества за приятелство и по-неформални организации и групи.

Важно е да отбележим обаче, че това не става непременно чрез прякото участие на китайски институции и други играчи. Вместо това, различни посредници, предимно от българска страна, изпълняват тази задача чрез различни партньорства (включително такива с институтите „Конфуций“, двустранни бизнес организации, клубове за приятелство, медии и отделни лица). Тези организации увеличават усилията на Пекин да задълбочи двустранното сътрудничество и по този начин затвърждават присъствието на Китай в България. От тази гледна точка Пекин е създал доста сложна, многостранна и функционална рамка, чрез която използва различни начини и динамика да увеличи влиянието си в България.

Подход с много участници

Субнационалното присъствие на Китай все повече се опира на подход, който включва няколко институции. Както потвърдиха интервюираните за доклада лица, централна роля този подход имат работата, съветите и насоките на посолството. Все повече обаче други подкрепяни от Китай организации засилват ролята си. Сред тях са Китайският културен център и институтите „Конфуций“, които са се превърнали в институции за културна дипломация в страната. Нарастващата местна китайска бизнес диаспора, чиито членове последователно търсят търговски възможности в България, е важен участник в този процес.

Има и все по-важни участници от българска страна. Те включват различни бизнес организации, членове на културни, образователни и академични общности, асоциации, ориентирани към Китай, настоящи и бивши високопоставени държавни служители, кметове и заместник-кметове на много градове и завършили студенти, които се интересуват от Китай.

Тези участници представляват все по-голяма група поддръжници със споделени интереси в различни сфери на обществения живот в България. В много случаи те имат постоянни контакти с китайското посолство в София. Независимо от това, при някои от тези участници има известна неформалност, което ги прави трудни за анализ.

В сферата на бизнеса и инвестициите например има индикации, че част от проучването на възможностите що се отнася до икономическото взаимодействие с Китай е неинституционално и се провежда извън формалните фирмени стратегии. Освен това участниците от България често изглеждат незапознати със сложността на китайската система на дружествата по отношение на структурите, процедурите, инвестиционните стратегии, целите и стимулите за международно разширяване. Затова е трудно да се прецени каква част от тази проучвателна дейност реално се извършва в контекста на фирмени стратегии. Също има доста китайски представителни от бизнеса, наскоро придобили български паспорти, които търсят възможности за инвестиции и придобивания. Параметрите на тази дейност трудно могат да се преценят поради нейната разпокъсаност, неинституционализираност и в повечето случаи прикритост. Въпреки това, авторът попада на такива примери във всяка област в България.

Нагласи спрямо взаимодействието с китайски институции

Българските институции и отделни лица имат различни нагласи спрямо китайските си събеседници и партньори. Част от тях са ориентирани към приспособяване, сделки, развитие, а други са резервирани и скептични. Това се вижда в две широки области: готовността да се поддържат или коригират правилата за взаимодействие с китайската страна и впечатленията, че такива взаимодействия са полезни.

Затова в единия край на спектъра откриваме нагласа за приспособяване, която се характеризира с желанието на българските участници да се ангажират според поставените от Китай условия. Това може да включва приемане на промени в нормите и процедурите (като например чрез включване на клаузи за неразкриване на информация и приемане на правната компетентност на Китай) и коригиране на формати и графици. При този модел на взаимодействие отношенията се структурират и водят основно от китайските институции по несиметричен начин.

В другия край на спектъра някои участници са скептични към различни елементи от отношенията с Китай. Техните резерви са свързани с ползите от взаимодействието за българската страна, общия подход на Пекин, културните, институционални и политически различия и трансформацията на отношенията между Запада и Китай.

Много от интервюираните лица за този доклад демонстрират нагласа, ориентирана към сделки и приспособяване към Китай, дори готовност да променят условията на

взаимодействие в съответствие с китайските очаквания. Такива нагласи най-често се срещат в по-малки и средно големи градове. Голям брой от интервюираните лица в по-големите български градове изразиха опасения във връзка с развитието. Такава скептичност спрямо Китай основно се среща в най-развитите области като Пловдив и София.

Места на символично уважение

Изглежда, че има още един конкретен аспект на китайската дипломация, който все повече се налага, макар и на пръв поглед да не носи очевидни политически ползи. Този подход е насочен към усилено да се установят или развият контакти в области, които до момента са получили недостатъчно дипломатическо внимание, най-често по-малки градове и емблематични за България села.

Най-скорошният пример за това е историческият град Копривщица. Градът е известен с централната си роля за въстанието на българите срещу Османската империя през 1876 г., значителния си принос към българската култура и архитектурата си. През ноември 2018 г. китайска телевизия засне документален филм за града и неговите традиции като част от поредица за Пътя на коприната. Шест месеца по-късно посланик Сяодзюн направи първото си посещение в историческия град по случай 143-та годишнина от Априлското въстание заедно с целия екип на посолството. На срещата с кмета на града той изрично спомена рамката за сътрудничество между област София и провинциите Хубей и Дзянсу.

Подобни жестове на интерес и ангажираност са правени и към други емблематични места, като например Трявна, Панагюрище и Момчиловци. Някои от тях са дом на известни, вековни артефакти и съкровища от символично значение за българите.

Тази дейност е малко по-различна от усилията за постигане на по-широките и по-стратегически цели на китайската дипломация. Независимо от това, тя има символично значение – демонстриране на признателност към местната история, култура и чувствителност, предлагайки безпристрастно, почтително взаимодействие с българските институции и граждани. Въпреки че потенциалните възможности за туризъм се обсъждат като част от процеса, те са от второстепенно значение. Освен това такива инициативи заобикалят програмите за сътрудничество, които отчасти заради пандемията често се бавят. Те също помагат за запазването на инерцията в момент, когато благодарение на политиката на Китай „без ковид“, възможностите за пряко взаимодействие са силно ограничени. Този подход – достоен за една сила във възход – ясно цели да покаже националния обхват и дълбочината на китайското дипломатическо присъствие в България.

Целите за взаимодействие на Китай

Взети заедно, тези многобройни примери за ангажираността на Китай показват, че Пекин има следните цели в България.

Създаване и внедряване на нови рамки за сътрудничество

След епохата на комунизма българските общини запазват различни институционални взаимоотношения. Те предимно са свързани с държави от бившия Съветски съюз и съседни страни в Югоизточна Европа. Много градове имат партньорства с близки по големина руски градове.

Въпреки това, трудният политически преход през 90-те години засегна поддържането и развитието на тези връзки при честите смени на кметове и политическия контрол на общинските съвети. Често пъти общините изпадаха в тежко финансово състояние и това продължи до началото на първото десетилетие на 21 век, когато България постигна макроикономическа стабилност. Освен това последователният отказ на националното правителство – независимо от политическия цвят – да се ангажира с фискална децентрализация след 1989 г. доведе до изключително ограничени местни финансови ресурси за международни взаимодействия. Това има особено отрицателно въздействие върху малките и средно големи общини в страната.

В резултат на това повечето местни власти предпочитат да запазят макар и отслабени партньорства със съседни държави. Не е учудващо, че институционалният капацитет за поддържане и развитие на връзките е недостатъчно развит от гледна точка както на финансирането, така и на персонала. Когато България се присъедини към ЕС, процесът за намиране на градове партньори донякъде се ускори, тъй като се подобри достъпът до финансиране и се създадоха възможности за установяване на контакти чрез различни европейски рамки.

Засилването на международното взаимодействие не би могло значително да подобри капацитета за постоянно международно сътрудничество на местно ниво. Въпреки това, опитът в последно време определено доведе до по-голямо желание и решителност от страна на местните власти да използват международни контакти за проучване на икономически възможности. Важно е да отбележим, че спреният процес на политическа и фискална децентрализация кара много общини да се чувстват изоставени от централното правителство и по този начин създава допълнителни стимули те да разчитат на мрежи за международно сътрудничество, за да развият своите градове. Това е по-широкият контекст, в който китайските институции влизат в местната политика и администрации. Затова не е чудно, че местните власти като цяло приветстват предложенията на Китай да институционализира и задълбочи сътрудничеството.

Приобщаване

Сегашният подход на Пекин е воден от желанието да се приобщят широк кръг участници с разбиране за китайските институции, политики, култура и начин на работа. След установяване на отворени и общи рамки за взаимодействие фокусът се премества към въвеждане на кметове, областни управители и други местни политици в перспективите на Китай.

На практика това означава продължителни въвеждащи посещения в Китай с различни елементи – обиколки на големи китайски градове и области като Шанхай и Шънджън, посещения на емблематични места като Великата китайска стена и пътувания до ключови индустриални зони и компании като Гуандун и „Хуавей“. Българските посетители също се запознават с различни елементи от бързото развитие на Китай, като например мрежи за високоскоростни влакове и друга инфраструктура. Често пъти особено се оценява уважението, оказано чрез посещения на местни сановници, тъй като те заемат по-нисши постове в сравнение с българската политическата йерархия. Обикновено на гостите се разказват внимателно формулирани истории за развитието, които наблягат на качества като ефективността, бързото вземане на решения, темповете на иновация и строителство, уважението към овластените служители, финансовата щедрост и амбициозните проекти.

Излагането на китайската култура и обичаи заедно с въвеждането в средата на функциониране на китайските институции е друг основен компонент от този подход, както по време на пътуванията в Китай, така и в контекста на двустранните отношения в България. Това е необходимо поради липсата на дългосрочни и постоянни взаимоотношения с повечето обществени организации в България.

Както може да се очаква, през последните няколко десетилетия българските общински администрации наблягат на подновяването и установяването на взаимоотношения с регионални и европейски партньори след интеграцията на България в структурите на ЕС. Засиленото сътрудничество с китайски партньори е сравнително нова тенденция и все още не е достигнало степента на взаимодействие с други големи азиатски държави като Япония и Южна Корея. Взаимодействието с Япония започва през 80-те и началото на 90-те години на миналия век. Началото на пандемията доведе до драстичен спад в преките контакти между двете страни. През 2022 г. няма особени изгледи за промяна. Ако спадът продължи, ще има отрицателно въздействие върху подхода на Китай към България.

Заобикаляне на националната политика

Китай с основание може да твърди, че културната дипломация е в рамките на установения и легитимен дипломатически протокол и взаимодействие. Въпреки това,

някои аспекти на субнационалното сътрудничество определено повдигат реални въпроси. И наистина има сфери на политиката, в които българското национално правителство е изразило определени позиции, които засягат всички институции и призовават за определени действия, а в някои случаи предпазни мерки.

Например през октомври 2020 г. България и САЩ подписаха меморандум за разбирателство в областта на 5G и свързаните технологии. Като бе споменато, България се присъедини към инициативата „Чиста мрежа“. Страната е също интегрирана в инициативата на ЕС за инструментариум за сигурността в областта на 5G.

Въпреки това изпълнението на тези ангажименти от страна на България на национално ниво е неравномерно и придружено от недостатъчно публичност. Изглежда има малко индикации, че тези ангажименти имат въздействие върху политическото мислене и поведение на местните участници. Това е особено видно в драстичното засилване на техния интерес към цифровото управление и теми като интелигентни и безопасни градове, управление на данни, мониторинг и наблюдение и оборудване. Официалните партньори на Китай все повече включват общини в споразуменията за сътрудничество, а китайското оборудване също намира място в тези сектори. По подобен начин академичните институции в страната разширяват сътрудничеството и научноизследователската си дейност с „Хуавей“, които предлагат все повече програми за стипендии и подбор на кадри. Ключови национални телекомуникационни оператори също предпочитат да поддържат оборудване на „Хуавей“ в основната си инфраструктура.

Китайските институции все повече се оказват в позиция да се възползват от различни пропуски, недостатъци и несъответствия в българската система на политика и администрация. В страната липсва ясно изразена, многокомпонентна и последователна политика спрямо Китай. Това създава значителна степен на несигурност сред местните участници по отношение на посоката, процедурите и условията за сътрудничество. В този вакуум кметовете и общинските съвети могат да структурират тези отношения както искат, за да постигнат собствените си цели.

Също така няма формална система за комуникация на политиката между институциите на централната власт и различните субнационални участници, включително областните управители. Както показва това изследване, взаимодействието е инцидентно и според случая, най-вече по преценка на кметовете. Това се дължи на различни фактори, включително желанието да се запазят националните съображения, партийното членство и личните контакти. Няколко общини осъществяват инцидентна комуникация с Министерството на външните работи.

Важно е да отбележим, че Националното сдружение на общините почти няма капацитет да се занимава по-широко с международно сътрудничество и външни работи. Взаимодействието с местните власти е откъслечно и ограничено най-вече до посещения и обмени. Сдружението не функционира като посредник между централните и местните власти що се отнася до по-широките политики и въпроси. Нито пък дава пространство за контакти и консултации по въпросите на международното взаимодействие. Това отразява известна степен на недоверие между сдружението и много общини, като някои кметове възприемат действията му като форма на нередна централизирана намеса. По типичен за българската политическа система начин посредническите структури в тази сфера са елементарни, слаби, често неработещи и нелегитимни. Това състояние спъва комуникацията и изпълнението на позициите и инициативите на националната политика спрямо Китай. Произтичащата от това неравномерност на подходите, нагласите и целите, свързани с китайските институции създава цялостна липса на структура, последователност и посока.

Проектиране на интереси

Постепенно Китай се насочва към позиция, от която да проектира влиянието си в България. Начинът, по който се оформят и структурират дейностите за сътрудничество, и цялостната динамика в отношенията до голяма степен се определя от китайската страна. Това е така по отношение на многостранните формати, като „Един пояс, един път“ и „16 + 1“, и двустранните отношения. Някои местни власти отхвърлят тази динамика, но независимо от това, тя позволява на китайските институции до голяма степен да определят посоката и темповете на сътрудничество.

Начинът, по който Китай използва асиметрията между двете страни, се вижда в различни сектори и особено в институтите за научни изследвания в селското стопанство. Например в случая с Института по розата и етеричномаслените култури има явни проблеми, свързани с трансфера на технологии и защитата на правата на интелектуална собственост. Освен това в този конкретен случай ясно се виждат някои добре познати характеристики на китайския подход към поставянето на условия. Те включват липса на прозрачност и разчитане на споразумения без разкриване на информация, усилия да се гарантира, че въпросите, свързани с правната компетентност и тълкуване са в полза на Китай, както и неясни дефиниции и приложения на технологичното ноу-хау.

С увеличаване на участието на китайски организации в процедурите за обществени поръчки нараства броят на разследванията и съдебните производства. Макар и при много от случаите разследването да не е приключило, това би могло да показва по-широки проблеми в тази сфера, които трябва да бъдат изследвани.

Както се вижда от доклада, Пекин е изготвил внушително подробна и целенасочена карта на своите интереси спрямо българските участници и сектори. Изчерпателният анализ, който включва ключови местни политически и административни фигури, независимо от броя на хората, които те представляват, се използва за структуриране на двустранното взаимодействие. И наистина, не само кметовете на големи градове като Пловдив, Бургас и Варна пътуват до Китай по покана на различни институции. Например покана получава и кметът на село Челопеч, чието население е 1 156 души.

Една от най-важните констатации в доклада е, че Китай внимателно разглежда възможностите за институционално взаимодействие в България в съответствие със своите интереси и капацитета на китайските институции да регулират подхода си до такова ниво на детайлност. Усилията за взаимодействие с множество участници в България е важна част от този процес. Освен това подробното регулиране и прилагане на картата за сътрудничество на Пекин в България показват наличието на стратегически подход, който, както бе отбелязано по-рано, китайският посланик обсъжда открито.

Създаване на социални факти на местно ниво

Много академични и други изследвания на присъствието на Китай в Европа подчертават две ключови измерения на ангажираност. Първото е взаимодействието на ниво елит, при което Пекин се опитва да убеди другите правителства в стойността на сътрудничеството с Китай. Второто е по-широката институционална рамка, която Пекин се опитва да развие както многостранно, така и двустранно, за да създаде правни ангажименти с по-дългосрочен ефект и последици.

Все пак докладът разкрива, че има още едно важно измерение в усилията на Китай, което се развива на обществено ниво. Множеството субнационални дейности от страна на Китай в културната, академичната, езиковата и икономическата сфера показват, че страната има политика, насочена към създаването на социални „факти на местно ниво“ с разширяване на сътрудничеството си с България към повече институции и отделни лица. Китайският посланик изрично говори за този фокус върху множество линии на взаимодействие. Това особено ясно се вижда във все по-разпространеното изучаване на китайски език в средните училища и детските градини, както и в по-силното присъствие на китайски културни събития в България.

Този подход личи и в утвърждаването на неформални регионални представители, както показват примерите в Димитровград и Търговище. Китай търси този подход заедно с усилията да поддържа отношения с политически организации и публични институции. Подходът е допълващ и цели частично да компенсира сравнително бавния напредък на Китай при създаването на успешни, мащабни „проекти за влизане“ в двустранни отношения с България.

Заклучение и препоръки към политиките

Китай навлиза късно геополитически в България, особено в сравнение с широкото историческо и сегашно влияние на Русия и в по-малка степен на Турция. С промяната на цялостния дипломатически подход на Пекин през второто десетилетие на 21 век страната заема много по-активна позиция, макар и София да остава в периферията на регионалната ѝ политика. Въпреки това, центровете на взаимодействие в региона, като например в Сърбия, Гърция и Унгария, не пречат на Китай да прилага амбициозна стратегия, за да увеличи влиянието си в България.

Няколко фактора превръщат усилията на Китай в предизвикателство. Те включват сложния пейзаж заради членството на България в ЕС, продължителното настояване от страна на Пекин за различни преференциални условия (като например междудържавни договорни споразумения, държавни гаранции и изключения в обществените поръчки) и готовата европейска рамка за финансиране на мащабни проекти в ключови сектори на българската икономика. Други местни фактори също усложняват ситуацията. Добре позиционираните интереси на трети участници като Русия в енергетиката и вътрешни лобита в инфраструктурата забавят напредъка на Китай в основни икономически дейности в България. Недостатъчната политическа последователност и липсата на административна ангажираност и капацитет от българска страна допълнително спъват процеса.

Въпреки това, България е една от държавите членки на ЕС и НАТО, която не би подкрепила по-силна политика на противопоставяне спрямо Китай. София постоянно набляга на елемента на сътрудничество в подхода на ЕС към Китай, който е насочен и към конкуренция и съперничество, и в голяма степен избягва подкрепяните от САЩ, ЕС и НАТО инициативи за проверка на чуждите инвестиции и споразуменията за защита на критичната инфраструктура.

Китай адаптира своя подход и сега прилага по-гъвкава и амбициозна стратегия както на национално, така и на субнационално равнище. Страната разширява политическата си комуникация и сътрудничество извън традиционните лявоцентристки контакти, като създава правни и институционални рамки за сътрудничество и се опитва да приобщи ключови участници. Признавайки по-широките пречки пред тях, китайските фирми започват да изграждат бизнес партньорства, често пъти като участници без ръководни функции в сектори, доминирани от други интереси, като например инфраструктура и енергетика. Тези „коалиции за позициониране“ вече се доказват като успешни в железопътната инфраструктура и управлението на отпадъци.

Пекин също работи за изграждане на група поддръжници със споделени интереси както в страната, така и в различни сектори. На практика тази многопистова стратегия е едновременно насочена към държавата и обществото на национално, регионално и

местно ниво на управление. Тази форма на взаимодействие се откроява особено на субнационално равнище, тъй като нагласите към Китай, ориентирани към приспособяване и сделки, са разпространени сред местни участници. Двустранното сътрудничество е най-силно в селското стопанство, културата, езиковото обучение, образованието, научните изследвания и все повече в инфраструктурата и енергетиката.

Важно е да отбележим обаче, че се натрупват данни, които повдигат въпроси в различни сфери. Те включват потенциален трансфер на технологии в селското стопанство, трансфер на технологии и подбор на кадри от китайски компании за критична инфраструктура в ИТ изследванията, реализация на технически и управленски проекти на интелигентни градове, присъствието на Китай в местните мрежи на критична инфраструктура и нарастващ брой потенциални нередности в процедурите за възлагане на обществени поръчки на субнационално равнище.

Създателите на политики трябва да се заемат с тези въпроси по следните начини:

Очертаване на присъствието на Китай. Има постоянна липса на знания и анализи що се отнася до присъствието на Китай в България. Това се вижда на нивото на публичните институции, но навлиза дълбоко в академичната, научноизследователска и политическа общност, както и в националните и местни медии. Информацията, с която разполагат държавните институции, е фрагментарна и неагрегирана. Националното сдружение на общините, ключов участник в местните дейности, няма интерес и капацитет да се ангажира в това начинание.

Увеличаване на осведомеността по темата. Взаимодействието с Китай често пъти е маргинално в отделите на централното правителство и местните власти. В Министерството на външните работи то се разглежда предимно като оперативно начинание (а не концептуално или политическо). Медийното отразяване на Китай е фактологично и предимно позитивно. Местните институции са дори по-дистанцирани от този въпрос в сравнение с националните. Този недостатък може частично да се коригира чрез координирани усилия за ефективна публичност и разпространение на свързаните с Китай научни изследвания и анализи.

Разработване на ясна политика спрямо Китай. Подходът на България към Китай се определя от инцидентни отговори, институционални реакции, външен натиск от международни организации и нагласите към страната на различни лица и публични институции. Тази липса на ясна политика оставя голямо пространство за тълкуване, политическо фрийлансърство, непоследователност и възможности за Пекин да моделира отношенията според собствените си възприятия и интереси.

Установяване на инфраструктура за комуникация, предаване и реализация на политиките. В тази област има сериозни недостатъци на държавно и секторно равнище. Местните власти като цяло не са наясно с позициите и задълженията на

България към Китай, като някои използват лични канали за комуникация, за да се консултират по различни инициативи и дейности. Националното сдружение на общините също не е систематично ангажирано с този процес. Националните бизнес организации не разполагат с навременна и подробна информация за подхода на България към Китай.

Създаване на капацитет на регионално и местно ниво. С някои изключения субнационалните структури на управление не притежават достатъчно експертност и капацитет за международно сътрудничество отвъд подготовката и управлението на финансирани от ЕС проекти. Това създава възможности за Китай да използва асиметрията в двустранните взаимоотношения. Колкото повече българските и китайските градове се опитват да създадат връзки помежду си, толкова по-важно ще бъде създаването на висококачествен капацитет за политика, политики и реализация.

Проверка на сътрудничеството с Китай. С промяната на геополитическия контекст на взаимодействие с Китай трябва да има подробно и критично проучване на проблемните области. България има поредица от политически и правни ангажименти като член на Западния алианс. Те трябва да бъдат добре оценени, разпространени и изпълнени в институционалната рамка на страната.

Изграждане на ЕС и НАТО измерение към субнационалното сътрудничество с Китай. Китай се опитва да допълни националните си стратегии за ангажираност със стабилни регионални и местни инициативи. Докато ЕС и НАТО разработват политиките си спрямо Китай, нараства необходимостта дейностите на Пекин да се очертаят, анализират и наблюдават на местно ниво. Има все по-голяма политическа осведоменост по този въпрос в ЕС и НАТО, но все още няма конкретни ответни идеи и инициативи.

Методология

Изследването за този доклад е проведено в периода септември – декември чрез различни методи, сред които проучване на документи и интервюта лице в лице и онлайн. За целта авторът посещава София и седем други градове и провежда 142 интервюта с настоящи и бивши представители на националните и местните власти, ръководители на държавни и частни компании, членове на бизнес и граждански организации, представители на академичните среди и научни изследователи, предприемачи, журналисти, анализатори и консултанти.

За автора

Владимир Шопов е гост-изследовател в ЕСВП. Има богат опит като политически съветник на български министри и институции и дипломат по време на преговорите за присъединяване на България към ЕС. Владимир Шопов предоставя консултантски и изследователски услуги на западни фирми в различни области. Бил е гостуващ лектор в европейски и азиатски институти за политики и университети, а понастоящем е хоноруван професор в Софийски университет. Занимава се с проектна работа с различни институти за политики в сфери като азиатски въпроси, европеистика, „мека“ сигурност и изисквания на ЕС.

Благодарност

Докладът е финансиран с грант от Държавния департамент на САЩ. Представените мнения, констатации и изводи са на автора и не отразяват непременно тези на Държавния департамент на САЩ.

- [1] Разговори в София, октомври и ноември 2021 г.
- [2] Разговори в София, Димитровград и Търговище, октомври и ноември 2021 г.
- [3] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [4] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [5] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [6] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [7] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [8] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [9] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [10] Разговори в София, октомври 2021 г.
- [11] Разговори в София, ноември 2021 г.
- [12] Разговори в София, октомври и ноември 2021 г.
- [13] Разговори в Казанлък, ноември 2021 г.
- [14] Разговори в Троян, ноември 2021 г.
- [15] Разговори в Плевен, ноември 2021 г.
- [16] Разговори в Момчиловци, ноември 2021 г.
- [17] Разговори в Пловдив, ноември 2021 г.
- [18] Разговори във Велико Търново, октомври 2021 г.
- [19] Разговори в София и Пловдив, ноември 2021 г.
- [20] Разговори в София, ноември 2021 г.
- [21] Разговори във Велико Търново, октомври 2021 г.
- [22] Разговори във Варна и Бургас, октомври и ноември 2021 г.
- [23] Разговори в София и Варна, октомври и ноември 2021 г.
- [24] Разговори в Бургас и Варна, октомври и ноември 2021 г.
- [25] Разговори в Русе, октомври 2021 г.
- [26] Разговори в Бургас, ноември 2021 г.
- [27] Разговори във Велико Търново, октомври 2021 г.

[28] Разговори в София, октомври и ноември 2021 г.

[29] Разговори в София, ноември 2021 г.

[30] Разговори в Пловдив, Велико Търново, Русе, Варна и София, октомври и ноември 2021 г.

ABOUT ECFR

The European Council on Foreign Relations (ECFR) is the first pan-European think-tank. Launched in October 2007, its objective is to conduct research and promote informed debate across Europe on the development of coherent, effective and values-based European foreign policy. ECFR has developed a strategy with three distinctive elements that define its activities:

- A pan-European Council. ECFR has brought together a distinguished Council of over two hundred Members – politicians, decision makers, thinkers and business people from the EU’s member states and candidate countries – which meets once a year as a full body. Through geographical and thematic task forces, members provide ECFR staff with advice and feedback on policy ideas and help with ECFR’s activities within their own countries. The Council is chaired by Carl Bildt, Lykke Friis, and Norbert Röttgen.
- A physical presence in the main EU member states. ECFR, uniquely among European think-tanks, has offices in Berlin, London, Madrid, Paris, Rome, Sofia and Warsaw. Our offices are platforms for research, debate, advocacy and communications.
- Developing contagious ideas that get people talking. ECFR has brought together a team of distinguished researchers and practitioners from all over Europe to carry out innovative research and policy development projects with a pan-European focus. ECFR produces original research; publishes policy reports; hosts private meetings, public debates, and “friends of ECFR” gatherings in EU capitals; and reaches out to strategic media outlets.

ECFR is a registered charity funded by the Open Society Foundations and other generous foundations, individuals and corporate entities. These donors allow us to publish our ideas and advocate for a values-based EU foreign policy. ECFR works in partnership with other think tanks and organisations but does not make grants to individuals or institutions.

ecfr.eu

The European Council on Foreign Relations does not take collective positions. This paper, like all publications of the European Council on Foreign Relations, represents only the views of its authors. Copyright of this publication is held by the European Council on Foreign Relations. You may not copy, reproduce, republish or circulate in any way the content from this publication except for your own personal and non-commercial use. Any other use requires the prior written permission of the European Council on Foreign Relations. © ECFR март 2022 г.. ISBN: 978-1-914572-41-8. Published by the European Council on Foreign Relations (ECFR), 4th Floor, Tennyson House, 159-165 Great Portland Street, London W1W 5PA, United Kingdom.